

РЕЦЕНЗИЯ

От: *доц.д-р Ваня Петрова Иванова*

Университет за национално и световно стопанство

Научна специалност "Политическа икономия"

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност *“Политическа икономия (Микроикономика и Макроикономика)“* в Пловдивски Университет „Паисий Хилендарски“

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд , определено със Заповед № Р-33-2371 / 06.06.2016 г. на Ректора на ПУ „Паисий Хилендарски ”

Автор на дисертационния труд: *Добринка Иванова Стоянова*, Факултет по икономически и социални науки, Катедра „Икономически науки“

Научен ръководител: доц.д-р Аксентия Замфирова, ПУ „П.Хилендарски“, ФИСН, катедра „Икономически науки“

Тема на дисертационния труд: *Макроикономически анализ на младежката безработица и политики за нейното преодоляване*

1. Общо описание на представените материали

Представеният от Добринка Стоянова комплект материали на хартиен носител и електронен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва всички необходими документи.

2. Информация за дисертанта

Дисертантката се е обучавала по докторска програма към *катедра „Икономически науки“/ФИСН* на Пловдивския университет по *научна специалност „Политическа икономия (Микроикономика и Макроикономика)“*. Обучението е осъществено в *редовна* форма през периода 2013 г. – 2016 г.

Добринка Иванова Стоянова е родена през 1986 г. През 2009г. става бакалавър по специалността „Международни икономически отношения“ в ПУ „П. Хилендарски“, а през 2010г. придобива степента „Магистър“ по Международна търговия в същия университет. В периода 2008-2013г. работи и като специалист мениджър продажби в „Ясемин“ ЕООД – гр. Пловдив, където се занимава с търговия, бизнес администрация и маркетинг. През м. октомври 2014 г. е назначена за хоноруван асистент в катедра „Икономически науки“ на ПУ, където работи и в момента. Владее отлично немски език. Притежава значителни компютърни умения и добра иконометрична подготовка. Има добър опит от участия в проекти, научни конференции, семинари.

3. Обща характеристика и оценка на представения дисертационен труд

Дисертацията е посветена на особено актуална проблематика за българската икономика в периода на прехода към пазарна икономика, постпреходното развитие и след последната криза, която макар да е много популярна като изследователски проблем, разглеждащ безработицата като цяло, е недостатъчно изследвана в нашата икономическа литература във формата на по-цялостни разработки, свързани конкретно с младежката безработица. Представената за рецензиране разработка третира един интересен, многоаспектен и същевременно важен и с безспорна актуалност проблем – младежката безработица в България, причините за нея, както и ефективността на различните политики за нейното преодоляване, като всичко това е анализирано през призмата на макроикономическия прочит на проблема. Тази тематика е широко анализирана в последните години, прочитът ѝ се прави под различни ъгли и интерпретирането ѝ е без съмнение необходимо, с оглед на изводите и препоръките по

отношение на преодоляването на проблема, повишаване на резултатността на прилаганите политики и минимизиране на негативните последици от този колкото икономически, толкова и социален проблем. Избраната проблематика е фундаментална за икономическата теория и практика, тъй като постигането на равновесие на трудовия пазар от една страна, и генериране на допълнителен икономически растеж, от друга, са въпроси, по които винаги ще е актуално да се правят изследвания. Остротата, с която през последните години се извеждат на преден план намаляването на безработицата и в частност на младежката безработица, постигането на социална кохезия и ръст в доходите за болшинството от страните членки на ЕС, намиране на изход от капана на демографската криза от една страна и тежестта върху осигурителната система от друга, прави подобен род анализи още по-необходими и значими. Това е заложено в националните стратегии по изпълнението на стратегия „Европа 2020“.

В този смисъл тематиката е значима не само за научен анализ, но и от гледна точка на практиката. Ето защо преценката за работата от гл.точка на актуалност, практико-приложна значимост и потенциал за принос към теорията и практиката е безспорно. Прочитът на тези проблеми през призмата на макроикономическите аспекти на младежката безработица и генерираните от това макродисбаланси също е актуален.

Подобно цялостно изследване на младежката безработица като възможен източник на макроикономически дисбаланси изисква кураж, който заслужава похвала. Един такъв прочит на проблема и анализ предполага значителни теоретични и методологични познания и представлява сериозно научно предизвикателство.

Избраната тема е достатъчно обширна и комплексна, че дава възможност за по-нататъшни изследвания на автора и за израстването му като специалист по изследваната тематика.

Дисертационният труд е с общ обем от 178 страници. Той е структуриран във въведение, три глави, заключение, списък с използваната литература и приложения.

В дисертацията са включени 6 таблици и 28 фигури. Използваната литература обхваща 155 заглавия, от които 65 на български език и 75 на чужд език – предимно английски, немски, както и 15 уеб източници.

Самото структуриране на анализа в теоретична част, дескриптивен анализ и съпътстващ иконометричен анализ, съответства на съвременните тенденции. Намирам, че подобна структура е много подходяща. Тя позволява да се върви от общото към частното. Изясняването на генезиса на младежката безработица, нейното отражение върху икономическото и общественото развитие, анализирано чрез дескриптивен

анализ и където е възможно емпирично тествано, позволяват на автора да защити убедително своята изходна научна хипотеза и да генерира определени обобщения и изводи.

Изводи и препоръки са поместени в края на всяка отделна структурна единица, а в заключението са изведени по-обща изводи и предложения за промяна и за подобрене на ефективността на провежданите политики и възможности за ограничаване на младежката безработица.

Дисертацията започва с традиционният увод, в който ясно и добре са дефинирани задължителните реквизити като актуалност на тематиката, цел и задачи, обект и предмет на изследването, научноизследователска теза, методология на анализа и структура на разработката.

Като **обект** на изследването са посочени безработните младежи на възраст 15-29г. в България за определен период(2007-2013г.).

Предметът на анализ е специфициран и е определен като процеси и проблеми, които през призмата на макроикономическия подход на изследване разкриват макроикономическите измерения на младежката безработица и връзката с макроикономическите политики за преодоляване.

Като **научна цел** е формулирана идеята „да се изясни причинно-следствената обусловеност на младежката безработица, която поддържа нейното устойчиво високо равнище и на тази основа да се направи оценка на възможностите на провежданите политики на пазара на труда“ и да се формулират предложения за ограничаването ѝ. Основната цел на изследването е много добре дефинирана и това позволява ясно да се очертаят научните задачи и да се конструира работата в съдържателно отношение. Още в началото на тази рецензия ми се иска да подчертая, че целта е постигната, изходната хипотеза е доказана и от тази гл.точка разработката може да се счита за успешно завършена.

Изказаната **хипотеза** гласи: „....структурната компонента на младежката безработица е много важен елемент на естествената норма на безработица“.... и това налага „използването на макроикономическата политика в допълнение с публичните политики“ за намаляването ѝ. За преодоляването на младежката безработица от особена важност е синергията между стабилизационната макроикономическа политика и публичните политики на трудовия пазар.

Изследователската теза е формулирана коректно и точно, като има проблемен характер и се отличава с оригиналност. Особено добро впечатление прави ясното

очертване на основните разширения и ограничения на анализа. Това позволява още в самото начало да се оформят определени очаквания и да се търси тяхното доказване в хода на изследването.

Както е възприето в повечето дисертации първа глава е теоретична. Тя е посветена на систематизиране, представяне и аналитичен преглед на исторически формиралите се школи и подходи за изследване на безработицата. Основният акцент е поставен върху кейнсианската и неокласическата парадигма, през призмата на които се интерпретират факторите и инструментариума за оценка на безработицата. На тази основа се търси теоретико- методологичен подход за изследване на младежкия сегмент в безработицата и се защитава тезата, че съществува момент, от който има основания да се агрегира младежката безработица, с всички произтичащи от тук възможности за използване на макроикономическите подходи при анализа и въздействието върху нея. Тя я не е резултат от неравновесието на един факторен пазар(пазара на труд), а е резултат от неравновесието на дохода в националната икономика. Младежката безработица е разгледана в контекста на видовете безработица – текуща, структурна, циклична, застойна. Потърсена е тежестта на младежката безработица при формирането на всеки един от видовете и на базата на това се оценява влиянието ѝ върху естественото равнище на безработица.

Във *втора глава* е направен дескриптивен анализ, при който акцента е поставен върху основните характеристики на младежката безработица и посредством статистически данни и показатели е изследвана промяната в структурата и в динамиката на младежката безработица в България(съпоставена спрямо ЕС). Направена е оценка на факторите, влияещи върху равнището на младежката безработица и е оценена тяхната степен на важност. Описани са процесите и тенденциите в младежката безработица у нас и в ЕС през изследвания период, потърсени са причините за нейната устойчивост и нарастване, като резултат както от макроикономическата среда и политика, така и от редица други фактори.

С помощта на регресионен анализ е изследвана връзката между икономическия растеж и промените в нормата на младежката безработица в България. Той показва, че младежката безработица се повлиява в по-голяма степен и по-силно от промените в темпа на икономически растеж, отколкото се повлиява общата безработица, т.е. при младежката безработица цикличната безработица е по-висока, отколкото е при общата.

В *трета глава* са анализирани особеностите и тенденциите на отделните публични политики на пазара на труда, като основно внимание е отделено на активните политики на пазара на труда. Направен е обзор на целите и целевите групи на основните специализирани политики. Те са оценени от гледна точка на анализа на разходите по

специализираните АППТ, обхвата на специализираните политики, което е свързано с анализ на броя на включените младежи в тях и ползите от проведените специализирани политики, като са измерени резултатите на политиките по отношение на равнището на младежката безработица. Въз основа на получените резултати са направени някои обобщения и изводи, придружени с предложения за конкретни мерки и възможни решения за подобряване на действието на тези политики.

В заключението на дисертацията се представят най-важните изводи от анализа и са формулирани някои препоръки за повишаване на ефективността на политиките, ориентирани към решаване на проблемите, свързани с младежката безработица.

4. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Като по-важни научни резултати и силни страни на разработката могат да бъдат посочени следните моменти:

- Комплексния и многопластов характер на разработката, структурирането на анализа на различни равнища, представянето и интерпретацията на различни страни и механизми на изследваната взаимовръзка – младежка безработица-макростабилизационна политика, детайлният анализ на видовете безработица в контекста на младежкия сегмент на работната сила. Добро познаване на класическите теории за пазарните дефекти на трудовите пазари и последиците от тях, демонстриране на добри умения за обобщаване, синтезиране и систематизиране на различни теоретични концепции;

- Избор на актуален и много изследван през призмата на публичните политики, но слабо интерпретиран от макроикономическа гл. точка въпрос. Разглеждането на младежката безработица и връзката ѝ с естествената норма на безработица, като нейна съставна компонента са добро научно „попадение“ на докторантката и съдържат потенциал за научен принос.

- Дисертацията се отличава с висока информационна осигуреност и с използване на широк кръг от теоретични и емпирични източници. Авторът демонстрира задълбочени познания както на теорията, така и при умелото интерпретиране на разнородна емпирична информация. Тя пресмята самостоятелно множество производни показатели, борави коректно със съвременни иконометрични техники, показва сериозни възможности за интерпретация на получените резултати. Използван е добър и методологически издържан инструментариум, който позволява

както емпирично чрез дескриптивния анализ, така и на места иконометрично посредством регресионен анализ да бъдат проверени изведените зависимости. Така изводите се аргументират като статистически верни и значими. Статистическата информация е надеждна, което засилва достоверността на заключенията.

- Извеждането на преден план на връзката стабилизационна макроикономическа политика – младежка безработица – икономическа активност също е интересен и не толкова анализиран проблем, което позволява задълбочен изследователски прочит. Разглеждането на младежката безработица като функция от динамиката на растежа и като проблем на естествената норма на безработица, освен като проблем, свързан с трудовия пазар е важен и значим научно- изследователски въпрос. Той естествено има и сериозно практико-приложно приложение, тъй като неговото задълбочаване влошава макроикономическите дисбаланси.

- Формулирането на важни за икономическата политика изводи от направения в трета глава обзор на целите и целевите групи на основните специализирани политики за ограничаване на младежката безработица в рамките на ЕС и България, което е позволило на автора да прави допускания за бъдещото развитие на тенденциите на трудовия пазар и решаването на проблема с младежката безработица.

- Чрез използването на кривата на Бевъридж като инструмент на анализ на „неизчистения“ трудов пазар и разрива между търсени и предлагани работни места по вид специалности се доказва тезата за структурна значима компонента в младежката безработица, както и нуждата от напасване на образователната система(средно и висше образование) и нуждите на бизнеса, при допускане за иновативна, базирана върху знанието икономика.

- Теоретичната аргументация за необходимостта от съвместно прилагане на публичните политики на пазара на труда и стабилизационната макроикономическа политика.

Въз основа на всичко посочено по-горе смятам, че задачите на изследването са решени успешно, изследователската цел е напълно реализирана, а основната теза на дисертационния труд е убедително доказана.

5. Оценка на научните и научно-приложни приноси

В автореферата на дисертацията авторът посочва четири основни приноса. Приемам за безспорни първия, втория и четвъртия. За мен посоченият като трети

принос има повече характер на резултат от научното изследване. Едновременно с това намирам, че в дефинирането на този приносен момент се съдържа по същество още един самостоятелен практико-приложен принос, с който приносите в дисертационния труд могат да се разширят. Става дума за създадената методика за оценяване на резултатността от специализираните АППТ, отнасящи се до младежкия сегмент на РС. Това позволява да се преценява и в бъдеще ефективността на прилаганите мерки и участието на вътрешно и външно финансиране при тяхното реализиране.

Оценявам по достойнство и направените в заключението препоръки към паричната политика в България, които са базирани на резултатите от анализа и изразяват собствената позиция на автора.

6. Оценка на публикациите по дисертацията

Към автореферата е даден списък с четири самостоятелни публикации на автора, които са свързани с дисертационния труд. Две от публикациите представляват доклади от научни конференции. Единият доклад е на тема “Европейска трудова миграция-заплаха или възможност за пазара на труда“, представен през 2014г. на юбилейна конференция с международно участие “Времена на несигурност и рискове: възможности и перспективи за развитие“ в Пловдив и публикуван в сборник с материали. Вторият доклад с наименование “Дуалното образование и младежката безработица: сравнителен анализ на Германия и България”, е свързан с участие на дисертантката в международна научна конференция, организирана от ИУ- Варна през 2015. Материалът е публикуван в издание на ИУ-Варна.

Третата публикация е на тема „Трудова интеграция на младите хора в България и ЕС“. Тя е публикувана в Journal of the Technical University-Sofia, през 2015г.

Последната публикация също е от 2015г. Тя е статия на английски език, публикувана в

Trakia Journal of Sciences, отново по проблемите на съкращаването продължителността на работното време като инструмент на борбата с младежката безработица.

Посочените публикации включват значими резултати от дисертацията, което ми дава основание да считам, че тези резултати са достатъчно популяризирани.

7. Оценка на автореферата

Авторефератът съдържа всички необходими реквизити и е разработен на високо професионално равнище. Той отразява коректно и в достатъчна степен съдържанието на дисертационния труд.

8. Критични бележки, препоръки и въпроси

Наред с несъмнените достойнства на дисертацията, към нея могат да се направят и някои критични *бележки и препоръки*.

Първата от тях се отнася до известно подценяване в изследването на ролята и възможностите на стабилизационната макроикономическа политика. При анализа на политиките вниманието на докторантката е изцяло съсредоточено върху публичните политики, в частност тази по заетостта и решенията се търсят чрез анализ и преценка на резултатността на пасивните и АППТ.

Направено е заключението, че през изследвания период(2007-2013г.) възможностите на активната стабилизационна policy-mix в България за въздействие върху младежката безработица са ограничени, а антикризисната политика(провеждана главно чрез инструментариума на паричната политика) не води до значими резултати. Намирам, че подобен извод е прибързан и дори конфронтира донякъде с първоначалната хипотеза за структурната компонента на младежката безработица като много важен елемент на естествената норма на безработица“.... и необходимостта от „използването на макроикономическата политика в допълнение с публичните политики“ за намаляването ѝ.

Разширяването на тази част в научното изследване дава възможност да се аргументира по-убедително връзката между двата типа политики, а по този начин и нужната синергия при използването им, с цел постигането на по-значими резултати при намаляването на младежката безработица и устойчивост на показателите ѝ.

Втората е по-скоро препоръка за бъдещите научни изследвания на докторантката и е свързана с разширяване и задълбочаване на анализа от гледна точка на регионалното развитие и дисбалансите, които то поражда. Това затваря порочен кръг: липса на устойчив растеж в региона – ръст на младежката безработица – миграция – липса на подходящи кадри – спад в икономическата активност. Така още по-аргументирано ще се докаже наличието на съществена обвързаност между макроикономическата стабилизационна политика, регионалната политика и политиките на трудовия пазар.

Посочените критични бележки и препоръки не променят общото положително впечатление от качествата на дисертационния труд и могат да се възприемат като препоръки за по-нататъшна работа на дисертанта като изследовател в тази тематична област.

Смятам, че по време на публичната защита авторът може да вземе отношение по следния *въпрос*:

1. Направените в глава трета (т.4) изчисления и съпоставки на динамиката на разходите за специализирани АППТ и брой безработни от една страна и индикатор на вложените ресурси за един безработен младеж, от друга, са повод за повече въпроси, отколкото отговори дава докторантката. Така например защо през 2008г. и 2013г. при най-високи и съпоставими стойности на индикатора, младежката безработица почти се удвоява? Какви изводи налага това за политиките на трудовия пазар и още повече каква е връзката със стабилизационната макроикономическа политика през тези две години?

9. Заключение

Представената дисертация представлява самостоятелно, задълбочено и комплексно научно изследване по избраната проблематика, което е базирано на прилагането на съвременни методологични подходи и в което има ясно изразени авторски приноси. В него са постигнати съществени теоретико-методологични и емпирични резултати, като формулираната изследователска теза е защитена убедително и аргументирано.

Дисертационният труд **съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката** и отговарят на **всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Факултет по икономически и социални науки, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Добринка Стоянова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност 05.02.01. Политическа икономия, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’* на Добринка Стоянова по професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност “Политическа икономика (Микроикономика и Макроикономика).

29.06.2016 г.

Подпис:

/доц.д-р Ваня Иванова/